

РАБОТА С ЦЕНТРАЛНИТЕ ПЛАНОВЕ В ЛАНДШАФТНИ ПРОСТРАНСТВА С ВИСОК ХОРИЗОНТ НА НАБЛЮДЕНИЕ

Мария СТОЙЧЕВА¹

РЕЗЮМЕ

Пространствата с висок хоризонт на наблюдение дават много интересни възможности за намеса в естетическото въздействие на пейзажните композиции. Тяхното изучаване води до много интересни изводи по отношение на разнообразните възможности за проектиране на визуалните пространства в паркова и градска среда. Центърът на композицията във вертикалните пространства има своя специфика, свързана с разположението им навътре в пространството. Често липсата на център в тези пространства изисква разработване и акцентирание на други части от пространството. Това на свой ред определя различен начин на проектиране на парковите и ландшафтни пространства, като определя избора на място за наблюдение в най-близкото до наблюдателя пространство, както и в централните планове при възможност /подходящ мащаб/ за оформяне.

Ключови думи: ландшафтно проектиране; висок хоризонт в перспективата; централни планове; пространствен дизайн.

---

¹ Главен асистент, Факултет по екология и ландшафтна архитектура, Лесотехнически Университет, София, България, e-mail: orfea@abv.bg

УВОД

Пространство с висок хоризонт на наблюдение наричаме визуална ситуация, с височина на хоризонта, побираща над 5 пъти височината на човешката фигура. За основна равнина приемаме преобладаващата в пейзажа хоризонтална плоскост, или единствената такава, ако теренът е стръмен и силно нагънат. Например, ако наблюдател с височина 1,60м се намира на хълм, бряг, или сграда с височина над 30 метра от основната равнина, това определя особени качества на визуалното пространство. Тези особени качества на свой ред определят различен начин на проектиране на парковете и ландшафтни пространства:

- в избора на място за наблюдение
- в най-близкото до наблюдателя пространство
- в средните /централните/ планове при възможност /подходящ мащаб/ за оформяне

Къде в парковете и ландшафтите можем да ги наблюдаваме:

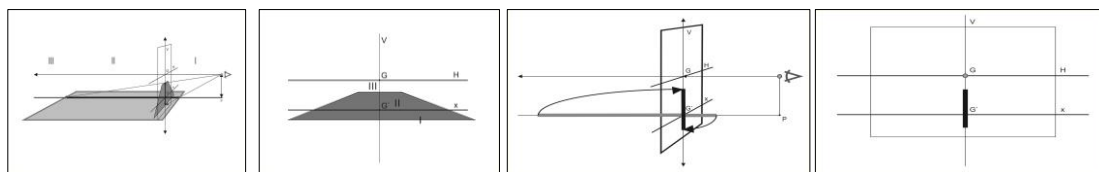
- в планински релеф с високи и скалисти склонове
- по висока брегова линия на морето
- по високи брегове на големите реки
- в градска среда, когато улиците следват висок релеф, планински склон или стръмен бряг

Пространствата с висок хоризонт на наблюдение са интересни за проектиране със своите силно въздействащи елементи. Много често това въздействие граничи с визуални илюзии. Тези гледки притежават висока екстремност и създават силни емоционални преживявания. Характерни примери за пространства, въздействащи с такава сила са градчетата Ойя и Тира на остров Санторини, градските пейзажи на Лос Анжелис, градските пейзажи от Велико Търново и много други български планински градове.

1. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА МЯСТОТО НА ЦЕНТРАЛНИТЕ ПЛАНОВЕ ВЪВ ВИЗУАЛНИТЕ ПРОСТРАНСТВА НА ПАРКОВИТЕ И ЛАНДШАФТНИ ОБЕКТИ.

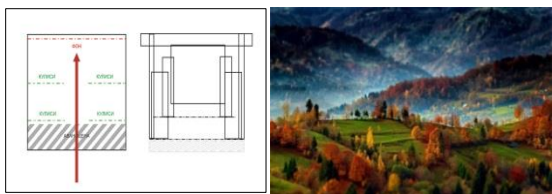
Перспективно деление. Мястото на визуалния и смислов център в перспективните пространства се явява в зоната с най-добра видимост /фиг.1/. По условие тя се дефинира върху изобразителната перспективна равнина, и най-съответстващ на реалността образ имаме върху пресечната с основната равнина линия x .

Районът, който можем да очертаем около нея се изобразява чрез процеса елевация* /фиг.2/ върху изобразителната равнина пред и зад линията x . Приблизителните му граници са - около $\frac{1}{3}$ от перспективния хоризонт надолу от x /т.е. напред в пространството/ и около $\frac{2}{3}$ от перспективния хоризонт нагоре от x /т.е. навътре в пространството/.

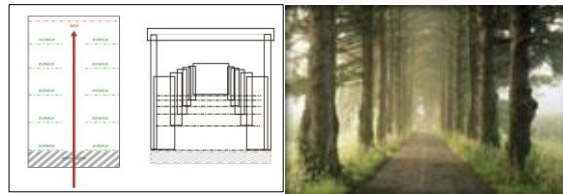

Фиг. 1. Перспектива, профил и насреща. Фиг. 2. Елевация, профил и насреща.

Условно /сценично*/ деление на планове. Мястото на визуалния и смислов център при деление на планове, се намира условно между предния/първи/ план и фоните планове на пространството. В парковите пространства разделянето на планове се прилага, когато имаме дълбоко пространство с голямо количество неорганизиран в единна композиция форми. Разделянето на планове спомага за по-добрата организация при анализ на съществуваща ситуация или при проектирането на нова такава, но съдържаща голямо количество самостоятелни форми или групи. /фиг. 3 и 4/

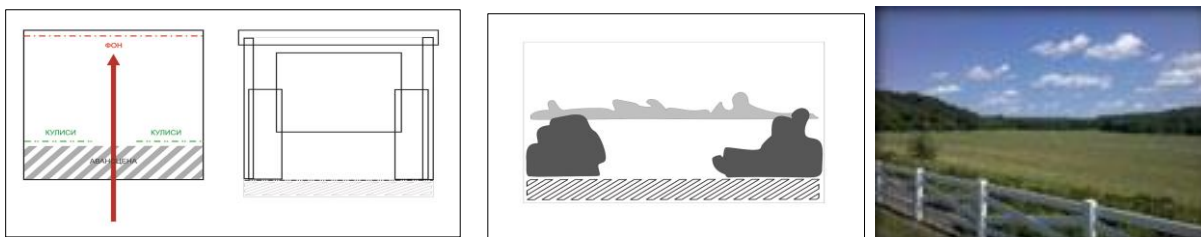

Фиг. 3 Основна схема, А - сцена, Б - пейзаж.

Фиг. 4 Многопланово, А – сцена, Б - пейзаж.

Сценичното деление на пространството придобива особен смисъл при проектиране на такива ландшафтни пространства, при които липсват централните планове – при наличие на водна площ, при големи площи с дълбоки дистанции на наблюдение и малък мащаб на растителността. Проектирането на тези пространства в изобразителната равнина в елевация показва до каква степен празното пространство в композицията може да бъде компенсирано или съхранено /фиг.5/.

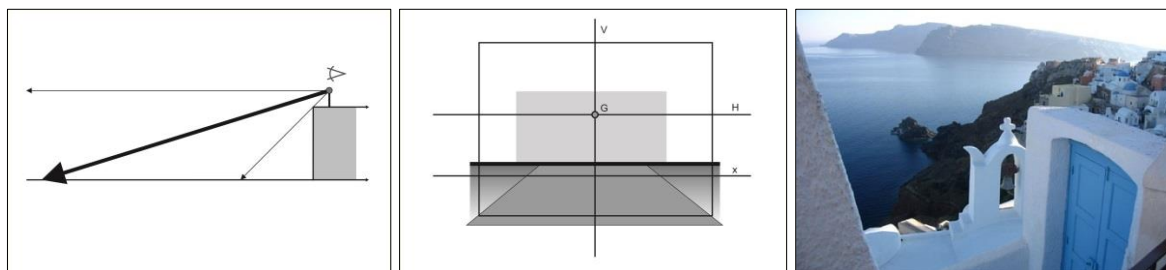

Фиг.5 А - липса на център, сценично разпределение, Б и В - пейзаж.

2. СПЕЦИФИКА НА ПОГЛЕДА ПРИ МНОГО ВИСОК ХОРИЗОНТ. ФОРМИРАНЕ НА ЗРИТЕЛЕН РЪБ*.

При много висок хоризонт видимостта към предните части на пространството става жизнено необходима, поради неврофизиологичното въздействие на зрението върху вестибуларния апарат. При липса на предни планове и висок хоризонт може да се появи световъртеж, загуба на равновесие и други ефекти, основани на визуална информация. Поради това предните планове на пространството играят значителна роля за стабилността на погледа.

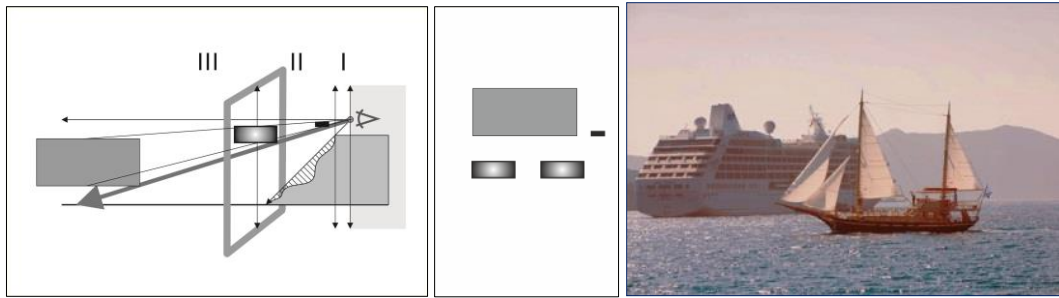
Достигайки обаче края на предния план тази стабилност е постигната и тук вече идва възможността за наблюдение към нивото на основната равнина. Едни от най-ефектните ситуации са тези, в които нивото на терена пада от нивото на стъпване на човешката фигура до нивото на основната перспективна равнина. При силно, почти отвесно падане на терена се появява зрителен ръб. Това означава, че погледът не „вижда“ тази част от терена, която е между двете нива. При липсата на плавен преход между тях, нивото на стъпване се изравнява визуално с нивото на основната перспективна равнина. /фиг.6/

Фиг.6. А - зрителен ръб, поглед в профил, Б – поглед настреща, С – пейзажен пример.

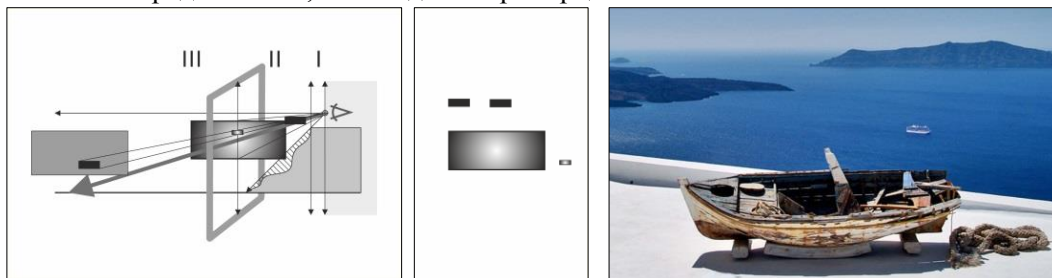
При висок хоризонт със зрителен ръб се появяват няколко интересни ефекта, наблюдавани в централните планове на визуалното пространство:

- Обектите с голям размер в центъра, сравнени с обекти с малък размер в предния план се изравняват, като скъсяват пространството и приближават хоризонта./ Фиг.7/

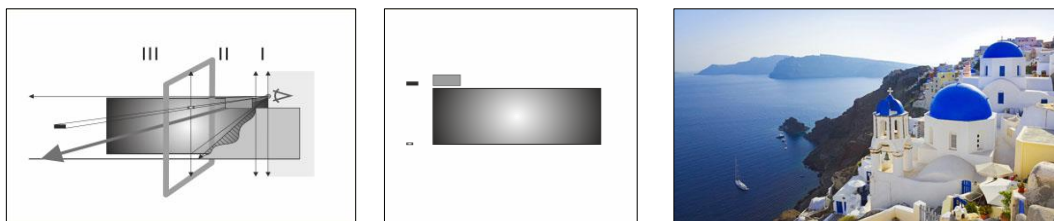
Фиг.7 А- перспективна основа профил, Б - сравнение на реалните големина/горе/ и на видимите образи/долу/, В – пейзаж.

- Обектите с малък размер в централните области, сравнени с обекти със същия размер в средния план, изглеждат непропорционално намалени./ Фиг.8/

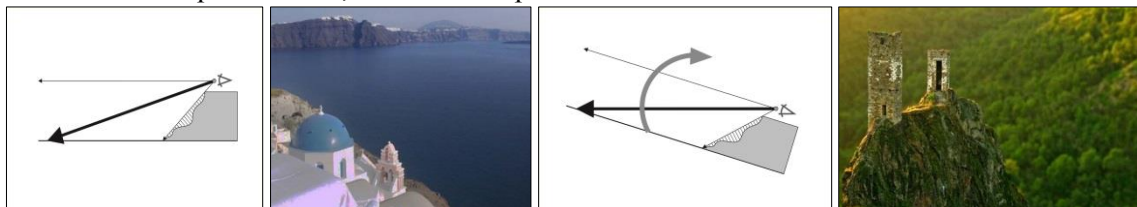
Фиг.8. Сравнение на реалните големина /горе/ и видимите образи /долу/

- Обектите с малък размер в центъра, сравнени с обекти с голям размер в предния план, набелязват пространство много по-дълбоко от реално наблюдаваното./Фиг.9./

Фиг.9. Сравнение на реалните големина /горе/ и видимите образи /долу/

- При липса на обекти в централните планове, погледът „рее“ и не може да установи точните параметри на перспективното пространство. Създава се впечатление, че средната част на картината е изрязана и мащабите на далечните планове не могат да бъдат определени. / Фиг.10./ В този вариант на визуално пространство, при което няма обекти, които да задържат погледа в центъра, средните планове се „издигат“ нагоре, като имитират за погледа не хоризонтални, а отклонени равнини*. / Фиг.11/

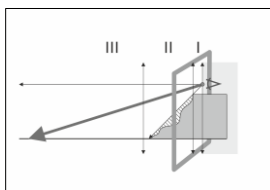
Фиг.10– липсващи централни планове, Фиг.11 „Отклоняване“ на хоризонталната равнина

3. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА МЯСТОТО НА ИЗОБРАЗИТЕЛНАТА РАВНИНА И ЦЕНТРАЛНИТЕ ПЛАНОВЕ В ПЕРСПЕКТИВНА СИСТЕМА С ВИСОК ХОРИЗОНТ.

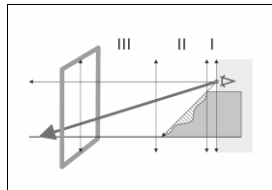
При висок хоризонт и зрителен ръб погледът търси равновесие /“т.е. за какво да се захване“/ и фокусира /помества перспективната изобразителна равнина/ или в обектите в предния план, или във фоновите планове. Поради това изобразителната равнина се разполага или на самия зрителен ръб, или в предната част на фоновите планове.

Изобразителна равнина, разположена на самия зрителен ръб./Фиг.12/ Обектите в предните планове придобиват по-голяма изразителност и стават по-значими за композицията. Подчертана е рамката в долната част на изобразителното поле. Разликата в мащабите между предния план и фона става по-забележима, централните части остават празни, а фоновите планове се отдалечават навътре в пространството.

Изобразителна равнина, разположена в предната част на фоновите планове./Фиг.13/ При тази ситуация обектите в далечните части на пространството придобиват по-голяма важност, а в предните планове отстъпват до нивото на рамка за композицията. Липсата на преден план способства разположението на обектите по вертикала т.е. далечните планове се виждат не навътре в пространството, а „висящи“ над предните планове. Това засилва ефектите, описани по-горе в изложението.

Фиг.12 Изобр. равнина в предния план.

Фиг.13. Изобр. равнина пред фоновия план.

4. ХАРАКТЕРИСТИКА НА ВИЗУАЛНОТО ПРОСТРАНСТВО ПРИ ВИСОК ХОРИЗОНТ И ЗРИТЕЛЕН РЪБ:

- Наситеност на визуалния център с обекти непосредствено пред зрителния ръб.
- Липса на средни планове.
- Скриване на обекти с тенденция за последващо минимално придвижване на наблюдателя.

5. ИЗВОДИ

За всяка перспективна гледка съществува една проекция на главния централен лъч с една или повече дистанции. Намирането му в плана на проекта и засечката на няколко такива лъча може да покаже най-доброто място за наблюдение и изграждането на площадки на такива места.

От анализа на пространствените ситуации дотук, видяхме, че имаме няколко характерни способа за изграждане на информативно пространство. Поради съотношенията на перспективния хоризонт и основната равнина, вертикалните пространства дават пределно добри възможности за видимост. За това спомагат:

- специфичното завъртане и съотношенията на елементите на перспективната система;
- особеностите на плановете и фоновата равнина;
- особената роля на детайлите на пространството и тяхната видимост;
- отклонените равнини и етажността на терена.

Всички тези характеристики оказват своето влияние на пространственото проектиране, като поставят следните изисквания:

- Да се изберат такива параметри на перспективната система, които спомагат не само за удобството при проектирането, но и за предаването на пределно изразителна визуална информация. Според различните типове пространство и различните типове композиция, приложена към тях, това могат да са различни съотношения между височината и дистанцията.
- Да се обърне особено внимание на информативността на теренните форми, като се приложи оформяне чрез допълнително въведени отклонени равнини, или се използват вече съществуващи дадености на терена.
- Да се прецени ролята на плановете, чрез тяхната големина, място и въздействие на наблюдателя. По този начин използването на перспективната система при проектирането може да се приложи само към отделни плановете или композиции.
- Определянето на плановете като разделяне на пространството може да се приложи при намирането на взаимното разположение на вече готови изобразителни композиции /свалени в план/.

В случая на вертикалните пространства имаме акцент върху информативната способност на теренните и водни площи, както и на разпределението на плановете по терена. По аналогия този анализ може да бъде приложен и към други типове пространства – дълбоки, открити, близки, многопланови, детайлни и др., в които по-голяма важност придобиват други елементи на пейзажа – дървесно-храстова растителност, архитектурни детайли, дървесни масиви и др.

ЛИТЕРАТУРА

1. Раушенбах, Б., Системы перспективы в изобразительном искусстве - общая теория перспективы. М., 1986.,
2. Раушенбах, Б., Пространствени построения в живописа. С., 1984.
3. Боговая, И., Л.Фурсова, Ландшафтное искусство. Агропромиздат, 1988.
4. Чуховски, П., Конструктивна перспектива. С. 1968.

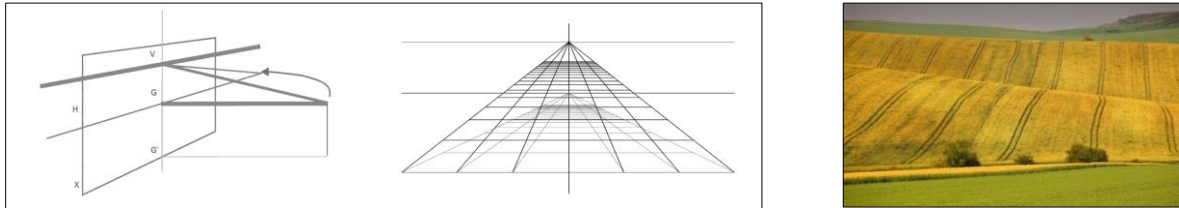
БЕЛЕЖКИ

*Елевацията е проектиране на нефронталните елементи на пейзажа вертикално върху фронталната изобразителна равнина. По този начин колкото по-съкратен е даден нефронтален елемент в дълбочина, толкова по малка е височината му върху изобразителната равнина.

*Сценично деление на плановете е уподобяването на пейзажната картина със видимата част на театрална сцена. Това е много удобен метод на пространствен анализ при големи площи с много елементи, когато композицията допуска групиране на тези елементи по плановете с цел по-добро композиционно възприемане. В учебника на Боговая и Фурсова „Ландшафтното изкуство“ е използван изразът „кулисност на насажденията“. Допълнителна литература: Боговая, И., Л.Фурсова, Ландшафтное искусство. Агропромиздат, 1988.

*Зрителен ръб наричаме тази граница в изобразителното поле, в която теренът „пропада“ като скрива значителна част от пейзажа. Зрителният ръб е понятие от теория на визуалното възприятие и обяснява голяма част от визуалните въздействия върху човека. Допълнителна литература: Раушенбах, Б., Системы перспективы в изобразительном искусстве - общая теория перспективы. М., 1986., Раушенбах, Б., Пространствени построения в живописа. С., 1984.

*Отклонените равнини са едно изключително средство за визуална информация в теренните части на парка. Върху тях много добре се четат цветни композиции, декоративни храстови композиции, партери, орнаментни лабиринти и др. Те се проектират с отклонени хоризонти /Фиг.14/ като се нанесе градус на отклонение странично през точка от дистанчната окръжност. Убежните точки на лежащите върху тях елементи се събират по тези отклонени хоризонти, като много точно отразяват визуалната ситуация на терена. Тези равнини, гледани централно често се явяват като изкуствено създадени плоскости в общата паркова композиция. Често обаче цели градове са изградени върху такива ландшафти и в тях можем да намерим перфектно съобразени визуални ситуации със специфични визуални опори. Допълнителна литература: Чуховски, П., Конструктивна перспектива. С. 1968.

Фиг.14 А - формиране на отклонена равнина, Б - отклонена равнина в природата

*Зрителен ръб наричаме тази граница в изобразителното поле, в която теренът „пропада“ като скрива значителна част от пейзажа. Зрителният ръб е понятие от теория на визуалното възприятие и обяснява голяма част от визуалните въздействия върху човека.

Допълнителна литература: Раушенбах, Б., Системы перспективы в изобразительном искусстве - общая теория перспективы. М., 1986., Раушенбах, Б., Пространствени построения в живописи. С., 1984.